

Χαρτογράφηση των φιλικών κοινοτήτων για τα άτομα με άνοια ανά την Ευρώπη

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ, Η ΟΠΟΙΑ
ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΘΗΚΕ ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΤΟΥ
«EUROPEAN FOUNDATIONS' INITIATIVE ON
DEMENTIA» (EFID)

Σύνοψη

Η έκθεση «Χαρτογράφηση των φιλικών κοινοτήτων για τα άτομα με άνοια ανά την Ευρώπη» ανατέθηκε από τον ευρωπαϊκό οργανισμό «Πρωτοβουλία Ευρωπαϊκών Ιδρυμάτων για την Άνοια (European Foundations' Initiative on Dementia/(EFID) και πραγματοποιήθηκε από το Ίδρυμα Ψυχικής Υγείας (Mental Health Foundation) (ΜΚΟ του Ηνωμένου Βασιλείου) κατά τα έτη 2014 και 2015. Η έρευνα προήλθε από το αμοιβαίο ενδιαφέρον των ιδρυμάτων που συμμετέχουν στο EFID¹ για την εκπόνηση μιας ανάλυσης των εννοιών και των πρακτικών σχετικά με τις συχνά αναφερόμενες ως «φιλικές κοινότητες για τα άτομα με άνοια» (Dementia-friendly communities/DFCs) και παρόμοιων πρωτοβουλιών σε ολόκληρη την Ευρώπη. Στόχος της έκθεσης είναι η παροχή πρακτικών πληροφοριών, καθοδήγησης και παραδειγμάτων για την υποστήριξη της ορθής πρακτικής για ένα βιώσιμο, χωρίς αποκλεισμούς και υποστηρικτικό περιβάλλον για τα άτομα που πάσχουν από άνοια και τους φροντιστές τους. Η έκθεση συνοδεύεται από μια διαδικτυακή συλλογή περιπτωσιολογικών μελετών που παρουσιάζουν την πολυμορφία της δραστηριότητας της «φιλικής κοινότητας για τα άτομα με άνοια» στην Ευρώπη. Η διαδικτυακή «μελέτη χαρτογράφησης» με τίτλο «Περιπτωσιολογικές μελέτες φιλικών κοινοτήτων για τα άτομα με άνοια ανά την Ευρώπη» (Dementia-friendly community case studies across Europe) είναι διαθέσιμη στον δικτυακό τόπο του EFID (www.efid.info).

Η Ευρώπη έρχεται αντιμέτωπη με πρωτοφανείς δημογραφικές αλλαγές με έναν συνεχώς αυξανόμενο γηράσκοντα πληθυσμό. Εκτιμάται ότι 8,7 εκατομμύρια άτομα πάσχουν από άνοια στην Ευρώπη και ο αριθμός αυτός αναμένεται να αυξηθεί. Παρότι η άνοια δεν αποτελεί φυσική συνέπεια της γήρανσης, ο αντίκτυπος της πάθησης στους ηλικιωμένους πρόκειται να αυξηθεί. Ελλείπει ίασης ή καθολικά αποτελεσματικών θεραπειών για την άνοια, στο προσεχές μέλλον, υφίσταται τόσο η ευκαιρία όσο και η ανάγκη για δημιουργικές, θετικές πρωτοβουλίες σε επίπεδο κοινοτήτων για τη στήριξη των ατόμων με άνοια, όχι μόνο για να ζουν καλά, αλλά και για να συμμετέχουν ενεργά στις κοινότητές τους. Είναι κρίσιμης σημασίας οι πρωτοβουλίες των «φιλικών κοινοτήτων για τα άτομα με άνοια» καθώς θέτουν στο επίκεντρο τα άτομα με άνοια, θεωρώντας τα ως ανθρώπους, πολίτες και ισότιμα μέλη της κοινωνίας, όχι απλά ως χρήστες υπηρεσιών ή ασθενείς.

Οι κοινότητες έχουν διάφορες μορφές και μεγέθη επομένως οι λύσεις που βασίζονται σε κοινότητες με στόχο να προσφέρουν στα άτομα που πάσχουν από άνοια τη δυνατότητα να ζουν καλά, είναι επίσης πολύ διαφορετικές. Η έκθεση αυτή περιλαμβάνει μια σειρά παραδειγμάτων του έργου των «φιλικών κοινοτήτων για τα άτομα με άνοια» από ολόκληρη την Ευρώπη, που καταδεικνύει σαφώς αυτό. Ένας συμμετέχων στην έρευνα περιέγραψε την εργασία του ως δημιουργία «*ενός κοινωνικού κινήματος που κινητοποιεί όλα τα τμήματα της κοινότητας*». Η έρευνα έδειξε ότι το «κίνημα» των «φιλικών κοινοτήτων για τα άτομα με άνοια» υλοποιείται με διάφορους τρόπους.

Στην έκθεση παρουσιάζεται μια σειρά ορθών πρακτικών των DFC. Ωστόσο, η μελέτη αποτελεί μόνο ένα «στιγμιότυπο» του έργου των «φιλικών κοινοτήτων για τα άτομα με άνοια» στην Ευρώπη και σε

¹ Επτά ιδρύματα συμμετέχουν στη 2^η και στην 3^η φάση του EFID (2013-2016). Πρόκειται για τα ιδρύματα Atlantic Philanthropies, Fondation M d ric Alzheimer, King Baudouin Foundation, Robert Bosch Stiftung, Life Changes Trust, Joseph Rowntree Foundation και Genio Trust. Ο οργανισμός EFID αποτελεί πρωτοβουλία του Δικτύου Ευρωπαϊκών Ιδρυμάτων (Network of European Foundations). Για περισσότερες πληροφορίες επισκεφθείτε τον δικτυακό τόπο www.efid.info

καμία περίπτωση δεν παρουσιάζει μια ολοκληρωμένη εικόνα όλων όσων διαδραματίζονται στο πεδίο αυτό.

Πορίσματα

Τα πορίσματα που παρουσιάζονται στην εν λόγω έκθεση είναι προϊόντα βιβλιογραφικής ανασκόπησης, διαδικτυακής έρευνας και τηλεφωνικών συνεντεύξεων. Ενώ στην έκθεση συνοψίζεται μια ανάλυση αυτών των τριών στοιχείων, μια λεπτομερής περιγραφή κάθε στοιχείου παρουσιάζεται στα παραρτήματα της έκθεσης.

Στην αρχή της μελέτης, υιοθετήθηκαν κάποιοι ορισμοί. Αυτοί ήταν οι εξής:

- α) Ο όρος «κοινότητα» ορίστηκε κυρίως ως μια γεωγραφική τοποθεσία με ορισμένες αναφορές σε κοινότητες συγκεκριμένης ταυτότητας (π.χ. ΛΟΑΤ, εθνοτικές μειονότητες) ή ενδιαφέροντος. Ο όρος «κοινότητες φιλικές προς τα άτομα με άνοια» περιγράφει ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων, έργων και πρωτοβουλιών που αποσκοπούν στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των ατόμων με άνοια και στη δημιουργία υποστηρικτικών τοπικών περιβαλλόντων χωρίς αποκλεισμούς προκειμένου να δοθεί η δυνατότητα στα άτομα με άνοια να συμμετέχουν ενεργά.
- β) Η χαρτογράφηση εστιάστηκε σε άτομα με άνοια ως πολίτες της ευρύτερης κοινότητας, όχι σε άτομα που προσδιορίζονται λόγω της άνοιά τους ως «ασθενείς» ή «χρήστες υπηρεσιών».
- γ) Καθιστώντας μία οργάνωση ή μια υπηρεσία «φιλική προς τα άτομα με άνοια», αποτελεί ένα σημαντικό βασικό στοιχείο για την ανάπτυξη μιας «φιλικής κοινότητας για τα άτομα με άνοια». Ωστόσο, από μόνη της η προηγούμενη κατάσταση δεν δημιουργεί μια «φιλική κοινότητα προς τα άτομα με άνοια».

Στην έκθεση προσδιορίζονται τέσσερις βασικοί παράγοντες για την ανάπτυξη μιας DFC. Οι παράγοντες αυτοί είναι:

1. Παροχή κατάρτισης, εκπαίδευσης και αύξηση της ευαισθητοποίησης σχετικά με την άνοια.

Η αύξηση της ευαισθητοποίησης αποτελεί σημαντικό στοιχείο για τη δημιουργία μιας DFC. Τα επίπεδα γνώσεων και κατανόησης σχετικά με την άνοια διαπιστώθηκε γενικά ότι ήταν χαμηλά, εν μέρει λόγω του φόβου, της ντροπής και του στιγματισμού. Οι δραστηριότητες αύξησης της ευαισθητοποίησης αποτελούν πιθανώς τα πιο απτά μέσα ως προς τη δημιουργία «φιλικών κοινοτήτων για τα άτομα με άνοια», επειδή σε αυτές συμμετέχει δυναμικά ένα ευρύ φάσμα μελών της κοινότητας. Ωστόσο, ο τύπος των πληροφοριών που λαμβάνουν οι άνθρωποι και ο τρόπος με τον οποίο αντιδρούν σε αυτές είναι πολύ δυσκολότερο να εκτιμηθούν. Επιπλέον, οι ασαφείς πληροφορίες μπορεί να είναι παραπλανητικές και θα μπορούσαν συμπτωματικά να αυξήσουν τον στιγματισμό.

2. Ενεργός ένταξη και συμμετοχή των ατόμων με άνοια στις κοινότητες όπου ζουν.

Παρότι η ένταξη και η συμμετοχή είναι δυνατό να προσδιοριστούν με πολλούς διαφορετικούς τρόπους, το βασικό μήνυμα το οποίο εκφράζεται στη μελέτη είναι ότι οι άνθρωποι με άνοια δεν θα πρέπει να αντιμετωπίζονται, σε μια «κοινότητα φιλική προς τα άτομα με άνοια», ως παθητικά άτομα ή αποδέκτες ενεργειών που «απευθύνονται στα άτομα αυτά». Από την άποψη αυτή, η συμμετοχή των ατόμων που πάσχουν από σοβαρή άνοια ή ατόμων με άνοια που ζουν σε απομακρυσμένες περιοχές θεωρήθηκε ιδιαίτερα δύσκολη.

3. *Ενθάρρυνση και υποστήριξη συμπράξεων, δικτύων και συνεργασιών με επίκεντρο τη δημιουργία «φιλικών κοινοτήτων για τα άτομα με άνοια».*

Λόγω της φύσης της κοινότητας, είναι σαφές ότι κανένας οργανισμός δεν μπορεί να ξεκινήσει μόνος του τη διαδικασία δημιουργίας μιας «φιλικής κοινότητας για τα άτομα με άνοια». Σύμφωνα με τη μελέτη, η συνεργασία, μέσω τυπικών και άτυπων διαδικασιών, αποτελεί ουσιώδες στοιχείο για τη δημιουργία μιας DFC. Οι επιτυχείς συμπράξεις παρουσίαζαν μια τάση πολυμορφίας, καθώς σε αυτές συμμετείχαν: δημόσιες υπηρεσίες και λειτουργοί (π.χ. δήμαρχοι), ΜΚΟ, επιχειρήσεις, δημόσιες αρχές, ομάδες κοινοτήτων, θρησκευτικές οργανώσεις, καθώς και άτομα με άνοια και οι φροντιστές τους. Οι συμπράξεις αυτές είχαν πολλά καθήκοντα, τα οποία περιλάμβαναν: κοινή χρήση πληροφοριών, μάθηση και πόρους, παρακολούθηση προόδου και αντικτύπου, υποστήριξη μελών, προώθηση «φιλικών κοινοτήτων για τα άτομα με άνοια» και προώθηση κοινοτικής ανάπτυξης και συνοχής.

4. *Εξασφάλιση και κοινή χρήση πόρων για τη δημιουργία μιας «φιλικής κοινότητας για τα άτομα με άνοια».*

Παρότι οι πόροι αναφέρθηκαν λιγότερο συχνά στην έρευνα, η μελέτη έδωσε έμφαση στη σημασία (και στη δυσκολία) της διαθεσιμότητας των σωστών πόρων στον σωστό χρόνο.

Η μελέτη συγκέντρωσε επίσης πληροφορίες σχετικά με πολιτικές και στρατηγικές που αφορούν στις «φιλικές κοινότητες για τα άτομα με άνοια». Ειδικότερα, τα πορίσματα της έρευνας έδειξαν ότι το μεγαλύτερο μέρος της δραστηριότητας των «φιλικών κοινοτήτων για τα άτομα με άνοια» λάμβανε χώρα σε περιφερειακό, δημοτικό ή τοπικό επίπεδο. Έξι χώρες διαθέτουν κυβερνητικές εθνικές στρατηγικές για την άνοια που υποστήριζαν τη δημιουργία «φιλικών κοινοτήτων για τα άτομα με άνοια». Σε πολλές χώρες, εθνικά προγράμματα για τις DFC διεξάγονται από ΜΚΟ (συνήθως, οργανώσεις για τη νόσο Alzheimer). Επιπλέον, ορισμένες πρωτοβουλίες «φιλικών κοινοτήτων για τα άτομα με άνοια», οι οποίες υλοποιήθηκαν από εθνικές οργανώσεις, περιφερειακές ή τοπικές διοικήσεις, είχαν αρκετά κεντρικό χαρακτήρα και ακολουθούσαν μια προσέγγιση «εκ των άνω προς τα κάτω». Άλλες πρωτοβουλίες είχαν τοπικό, κοινοτικό χαρακτήρα ή χαρακτήρα βάσης και σε πολύ μεγάλο βαθμό «εκ των κάτω προς τα άνω». Ορισμένες δράσεις «φιλικών κοινοτήτων για τα άτομα με άνοια» συνδύαζαν και τις δύο αυτές προσεγγίσεις ικανοποιητικά, ενώ άλλες αντιλαμβάνονταν ή αντιμετώπιζαν εντάσεις. Ωστόσο, η δράση κάθε τύπου (εκ των άνω προς τα κάτω και εκ των κάτω προς τα άνω) φάνηκε να είναι ωφέλιμη, καθώς αύξησε την ευαισθητοποίηση υπέρ των ατόμων με άνοια και τον αριθμό των σχετικών δραστηριοτήτων στις κοινότητες όπου έλαβε χώρα. Τέλος, υπάρχουν ορισμένες πανευρωπαϊκές πρωτοβουλίες, οι οποίες περιλαμβάνουν υποστήριξη των «φιλικών κοινοτήτων για τα άτομα με άνοια», ωστόσο δεν υπάρχει ένα ενιαίο συμφωνημένο μοντέλο «φιλικής κοινότητας για τα άτομα με άνοια» ούτε υφίσταται ένα ολοκληρωμένο ευρωπαϊκό πρόγραμμα (εκτός του EFID), το οποίο να υποστηρίζει τη δημιουργία «φιλικών κοινοτήτων για τα άτομα με άνοια».

Προσδιορίστηκαν ορισμένα δυνατά σημεία και προκλήσεις όσον αφορά στη δημιουργία «φιλικών κοινοτήτων για τα άτομα με άνοια». Τα δυνατά σημεία παρατηρήθηκαν όταν αρκετές ευρωπαϊκές χώρες εφάρμοσαν στην πράξη τους τέσσερις βασικούς παράγοντες (που περιγράφονται πιο πάνω). Αυτό, με τη σειρά του, θεωρήθηκε ότι βελτιώνει την ποιότητα ζωής και την ευημερία των ατόμων με άνοια. Επιπλέον, η πολυμορφία των ανθρώπων, των οργανισμών και των χωρών που συμμετείχαν στη δημιουργία «φιλικών κοινοτήτων για τα άτομα με άνοια», δημιουργεί χώρο για καινοτομία,

δημιουργικότητα, νέες συμπράξεις και πόρους. Κατά μία ευρύτερη άποψη, διαμορφώνει νέες έννοιες της ίδιας της άνοιας και τον τρόπο με τον οποίο η κοινωνία ανταποκρίνεται σε αυτήν.

Μεταξύ των προκλήσεων, η έλλειψη πόρων αποτελούσε πραγματικό λόγο ανησυχίας για πολλές «φιλικές κοινότητες για τα άτομα με άνοια», ειδικότερα όσες βρίσκονται σε χώρες, όπου το «δίχτυ ασφαλείας» των δημοσίων υπηρεσιών είναι περιορισμένο ή ανεπαρκώς ανεπτυγμένο. Η αντιμετώπιση ζητημάτων σχετικά με τους πόρους και τη βιωσιμότητα θεωρήθηκε ζωτικής σημασίας. Η προσδοκία της δημιουργίας ή διατήρησης των περισσότερων «φιλικών κοινοτήτων για τα άτομα με άνοια» από τις ίδιες τις κοινότητες, χωρίς κάποια δέσμευση ή υποστήριξη από την πλευρά των κυβερνήσεων, δεν έχει καμία ρεαλιστική βάση.

Η εξεύρεση τρόπων αξιολόγησης και ανάδειξης του αντίκτυπου των «φιλικών κοινοτήτων για τα άτομα με άνοια» είναι κρίσιμης σημασίας. Ωστόσο, στη μελέτη προσδιορίστηκαν ορισμένα παραδείγματα εργαλείων αξιολόγησης και μετρήσεων του αντίκτυπου.

Ταξινόμηση για τη δραστηριότητα «φιλικών κοινοτήτων για τα άτομα με άνοια» (DEM-FACT)

Βάσει των πορισμάτων, η έκθεση προσδιόρισε τρεις γενικούς «περιγραφικούς δείκτες» ή κατηγορίες που μπορούν να φανούν χρήσιμοι στους οργανισμούς που επιθυμούν να ασχοληθούν με την ανάπτυξη «φιλικών κοινοτήτων για τα άτομα με άνοια». Το διάγραμμα 1 «Ταξινόμηση για τη δραστηριότητα «φιλικών κοινοτήτων για τα άτομα με άνοια» περιγράφει τα βήματα αυτά. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι δεν πρόκειται απαραίτητα για μια γραμμικού τύπου διαδικασία. Ως εκ τούτου, ορισμένες δραστηριότητες που περιλαμβάνονται σε έναν περιγραφικό δείκτη μπορεί να εμφανίζονται και σε άλλον περιγραφικό δείκτη, ενώ δεν είναι απαραίτητο να παρατηρούνται ταυτόχρονα όλες οι δραστηριότητες που αναφέρονται σε έναν περιγραφικό δείκτη.

Τέλος, η έκθεση ολοκληρώνεται περιγράφοντας ορισμένους πιθανούς τομείς δράσης ή «λύσεις» προκειμένου να υποστηριχθεί περαιτέρω η ανάπτυξη «φιλικών κοινοτήτων για τα άτομα με άνοια» ανά την Ευρώπη.

Διάγραμμα 1 - Ταξινόμηση για τη δραστηριότητα «φιλικών κοινοτήτων για τα άτομα με άνοια» (DEM-FACT)

- Η βασική αύξηση της ευαισθητοποίησης εστιασμένη στη φροντίδα, στις υπηρεσίες υποστήριξης και έκτακτης ανάγκης σε επίπεδο κοινότητας.
- Ένταξη και «ευκαιρίες συμμετοχής» για άτομα με άνοια μέσω κοινοτικών ομάδων, καφετεριών για άτομα με άνοια (memory cafes), κ.λπ.
- Υπό την αιγίδα κάποιας υπηρεσίας δημόσιας υγείας, υπηρεσίας κοινωνικής μέριμνας ή εξειδικευμένης ΜΚΟ για την άνοια - μικρές συμπράξεις που μπορεί να έχουν περιορισμένη χρονική διάρκεια για την ολοκλήρωση συγκεκριμένων εργασιών ή να έχουν διαρκή δράση.

«Υποστήριξη κοινότητας»

Η έμφαση στη δραστηριότητα των DFC παρέχει φροντίδα και υποστήριξη σε κοινοτικό επίπεδο σε άτομα με άνοια

«Συμμετοχή κοινότητας»

Η έμφαση στη δραστηριότητα των DFC περιλαμβάνει την παροχή υποστήριξης από την ευρύτερη κοινότητα προς τα άτομα με άνοια

- Βασική αύξηση της ευαισθητοποίησης, αντιμετώπιση του στιγματισμού σχετικά με την άνοια σε οργανώσεις, δημόσιες υπηρεσίες, εμπορικά καταστήματα, επιχειρήσεις κ.λπ. σε κοινοτικό επίπεδο. Μπορεί να περιλαμβάνει συνεδρίες «Φίλων Άνοιας», εκθέσεις, προβολή ταινιών κ.λπ.
- Η ένταξη και οι ευκαιρίες συμμετοχής περιλαμβάνουν ένα μεγάλο φάσμα κοινοτικών δραστηριοτήτων, π.χ. περιπάτους, εκθέσεις, λέσχες, εκκλησιαστικές λειτουργίες, κοινοτικές ομάδες κ.λπ. παρέχοντας στα άτομα με άνοια μια ορατή «παρουσία» κοινότητας.
- Πλήθος οργανώσεων, αλλά πιθανώς υπό την αιγίδα ΜΚΟ για την άνοια ή/και υπηρεσιών υγείας και κοινωνικής μέριμνας - μεγάλες συμπράξεις, αλλά μειοψηφία ενεργών μελών.

- Αύξηση της ευαισθητοποίησης στις οργανώσεις, επιχειρήσεις, δημόσιες επιχειρήσεις κ.λπ. σε κοινοτικό επίπεδο· διάθεση επαρκών πόρων· περιλαμβάνει την ενεργό συμμετοχή ατόμων με άνοια· έχει ως αποτέλεσμα θετική δραστηριότητα για την αλλαγή στάσεων και συμπεριφορών· άρση των εμποδίων και βελτίωση της πρόσβασης· υποστήριξη της ένταξης και της συμμετοχής των ατόμων με άνοια στην κοινότητα· και αξιολόγηση για την εκτίμηση του αντίκτυπου.
- Ενεργός συμμετοχή των ατόμων με άνοια και άλλων μελών της κοινότητας σε όλες τις πτυχές της δραστηριότητας των «φιλικών κοινοτήτων για τα άτομα με άνοια», (ως μεμονωμένα άτομα και μέσω ομάδων, ως ισότιμοι πολίτες και αξιόλογα μέλη μιας σύμπραξης), συμπεριλαμβανομένης της αύξησης της ευαισθητοποίησης και των αξιολογήσεων του αντίκτυπου.
- Δημοκρατικές και υπεύθυνες συμπράξεις και δίκτυα κοινοτήτων, που συντονίζονται από οργανώσεις με την ικανότητα δέσμευσης πόρων για δραστηριότητα σε όλο το εύρος της κοινότητας, αλλά οι οποίες μπορούν επίσης να υποστηρίξουν και να σέβονται την πολυμορφία, τις μικρές πρωτοβουλίες και τις πρωτοβουλίες βάσης, καθώς και την ενεργό συμμετοχή των ατόμων με άνοια – οι περισσότερες οργανώσεις-μέλη συμμετέχουν ενεργά και υπάρχουν πόροι και δεσμεύσεις για τη βιωσιμότητα.

«Σύνολο της κοινότητας και ιθαγένεια»

Έμφαση στη δραστηριότητα των DFC αποτελούν οι συμπράξεις σε κοινοτικό επίπεδο, οι οποίες συντονίζουν μια ολοκληρωμένη προσέγγιση που εστιάζεται στο «σύνολο της κοινότητας» και στην ιθαγένεια, με την ενεργό συμμετοχή πλήθους οργανώσεων, πόρων και ατόμων με άνοια

Αναφορές σε ορισμένες δηλώσεις που περιλαμβάνονται στη διαδικτυακή έρευνα

«Παρότρυνση των πολιτών να μιλήσουν για την άνοια, να αποβάλουν τα ταμπού και να δεχτούν τα άτομα με άνοια ως "κανονικούς" πολίτες με ορισμένες ιδιαίτερες ανάγκες που πρέπει να υποστηριχθούν»

«Ευαισθητοποίηση και παροχή βασικής κατάρτισης σε τοπικές κοινοτικές υπηρεσίες... Τα κίνητρα ευαισθητοποίησης/κατάρτισης θα πρέπει να παρέχονται σε σχολεία για μαθητές ηλικίας 14 ετών και άνω.»

«Συνεργασία με ομάδες με θετικό τρόπο, ώστε να εντοπίσουμε πώς μπορούν να γίνουν φιλικότερες οι συνθήκες για τα άτομα με άνοια, τι αποδίδει, έχοντας ως επίκεντρο της συζήτησης το άτομο με άνοια».

«Ευαισθητοποίηση του κοινού σε εθνικό επίπεδο... Οι εργαζόμενοι στις δημόσιες υπηρεσίες και στον τομέα των πωλήσεων θα πρέπει να καταρτίζονται, ώστε να μπορούν να ασχοληθούν με άτομα που έχουν χάσει τον προσανατολισμό τους (τράπεζα, λεωφορείο, σούπερ μάρκετ, αστυνομία κ.λπ.)».

«Δεν θεωρούμε την άνοια ως "επιβάρυνση" για την κοινωνία, αλλά μάλλον ως ευκαιρία αποβολής των στερεοτύπων και αλλαγής των πρακτικών της κοινωνίας. Η κοινωνία μας έχει καταφέρει να δώσει "χρόνο για ζωή", όμως τώρα είναι ώρα να δώσει "ζωή στον χρόνο"».